

Recht op bijstand van een vertrouwenspersoon in de integrale jeugdhulp

Nele Desmet, Juriste Kinderrechtswinkel vzw

Veerle, 14 jaar, houdt het door de vele ruzies thuis niet meer uit. Ze raapt haar moeder samen en wil naar het JAC stappen om te vragen wat haar mogelijkheden zijn. Omdat het emotioneel zeer zwaar is om haar verhaal te doen, vraagt ze haar meerderjarige scoutsbegeleidster waarmee ze reeds vele gesprekken voerde en in wie ze 100% vertrouwen heeft, om haar te vergezellen naar het JAC om haar te helpen haar gevoelens te verwoorden. Kan deze scoutsleidster optreden als vertrouwenspersoon?

Lisa, 15 jaar, heeft een moeilijke relatie met haar leefgroepbegeleider in het MFC. Er zijn veel conflicten en ze voelt zich vaak onheus behandeld door hem. Ze heeft daarom haar stoute schoenen aangetrokken en hem gevraagd of ze een gesprek konden voeren om de lucht te klaren. Op het afgesproken moment komt Lisa samen met haar oudere broer opdagen voor het gesprek. Ze wil haar broer er graag bij ter ondersteuning. Maar kan dit wel? Moet eerst gecontroleerd worden of haar broer voldoet aan de voorwaarden van art. 24 DRM om te kunnen optreden als vertrouwenspersoon? Of is dit niet (steeds) nodig?

Bij de opname van Peter, 13 jaar, in de residentiële voorziening nam zijn begeleider o.a. de tijd om zijn rechten samen met hem te overlopen. Ook het recht op een vertrouwenspersoon werd daarbij besproken. Peter meent echter dat hij geen vertrouwenspersoon nodig heeft en duidt er dus geen aan. Maar moeten minderjarigen geen vertrouwenspersoon hebben? Moet de voorziening iemand aanduiden als vertrouwenspersoon wanneer de minderjarige er geen aanduidt?

Inleiding

Het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp (DRM) voorziet sinds 2006 in artikel 24 dat minderjarige cliënten in de IJH recht hebben op de bijstand van een toen nog genaamde bijstandspersoon. Het nieuwe decreet integrale jeugdhulp (decreet IJH) dat van kracht is sinds 1 maart 2014 heeft art. 24 DRM wel wat gewijzigd. Men spreekt nu bv. van de bijstand door een vertrouwenspersoon (en dus niet meer door een bijstandspersoon), én daarnaast werden ook de voorwaarden waaraan de vertrouwenspersoon moet voldoen aangepast. Bovendien benadrukt het nieuwe decreet IJH ook uitdrukkelijk het belang van deze vertrouwenspersoon in art. 31§2.

Wat zegt het DRM over 'Het recht op bijstand van een vertrouwenspersoon'?

Art. 24 DRM bepaalt dat elke minderjarige, dus ook een onbekwame, het recht heeft om

zich in alle **contacten** met jeugdhulpaanbieders, de intersectorale toegangspoort (ITP) en het ondersteuningscentrum jeugdzorg (OCJ), én in de **uitoefening van zijn rechten** opgesomd in het DRM, te laten bijstaan door een vertrouwenspersoon.

Voorwaarden waaraan de vertrouwenspersoon moet voldoen :

De vertrouwenspersoon moet sinds 1 maart 2014 **tegelijk** aan de volgende vier **voorwaarden** voldoen:

1. Meerderjarig zijn.

Het nieuwe decreet integrale jeugdhulp **schrapte** de oorspronkelijk voorwaarde dat de vertrouwenspersoon beroepsgeheim moet hebben of personeelslid moet zijn van de instelling waar de minderjarige onderwijs volgt. Hierdoor zou het gemakkelijker moeten worden voor de minderjarige om een vertrouwenspersoon te vinden.

2. Niet rechtstreeks betrokken zijn bij de jeugdhulpverlening aan de minderjarige.

Aangezien deze voorwaarde een beperking betekent in de keuze van de minderjarige voor een vertrouwenspersoon moet de term 'rechtstreeks' **zo eng mogelijk worden geïnterpreteerd**. De minderjarige kan niet iemand die zelf met hem werkt binnen de jeugdhulp, bv. zijn individuele begeleider, kiezen. Een begeleider uit een andere leefgroep kan wel optreden als vertrouwenspersoon, ook al heeft deze persoon reeds kennis van de situatie van de minderjarige, bv. omdat die werd besproken op een teamvergadering.

3. Op ondubbelzinnige wijze door de minderjarige aangewezen zijn.

Volgens het DRM kunnen minderjarigen zelf en vrij bepalen **of** ze bijstand wensen, én **wie** hen dan zal bijstaan. Jeugdhulpverleners moeten dus niet voor alle minderjarigen een vertrouwenspersoon voorzien. Het is wel belangrijk dat jeugdhulpverleners minderjarigen van bij de aanvang van de jeugdhulp duidelijk en regelmatig **informer**en over hun recht op bijstand van een vertrouwenspersoon.

Natuurlijk is niet elke minderjarige in staat om zelf een vertrouwenspersoon aan te wijzen. Denk maar aan peuters, minderjarigen met een handicap die zich niet kunnen uiten, ... Maar ook deze minderjarigen hebben recht op bijstand. **Wanneer een minderjarige zelf geen vertrouwenspersoon kan aanduiden**, zullen zijn ouders dit doen in zijn plaats onder toepassing van hun ouderlijk gezag. Soms bestaat er echter een belangenconflict tussen de minderjarige en zijn ouders, of oefent niemand het ouderlijk gezag over de minderjarige uit. In dergelijke omstandigheden kan de vertrouwenspersoon worden aangeduid door de directeur van een jeugdhulpvoorziening (of door zijn gemandateerde) of door het personeelslid van de toegangspoort.

4. Beschikken over een uittreksel uit het strafregister dat een model 2 omvat (beter bekend als een bewijs van goed gedrag en zeden, model 2).

Het uittreksel uit het strafregister is een officieel document dat de eventuele strafrechtelijke veroordelingen opsomt die op naam van de betrokkene staan. Model 2 is nodig voor specifieke activiteiten met contacten met kinderen en jongeren, zoals bv. psycho-medisch-sociale begeleiding of jeugdhulpverlening. Het uittreksel kan meestal gratis worden afgehaald aan het loket bij de gemeente waar men gedomicilieerd is. Ondertussen kan het vaak ook online aangevraagd en verkregen worden.

Legitimatie van de vertrouwenspersoon :

De vertrouwenspersoon die de minderjarige bijstaat, moet zich volgens art. 24 §1 DRM bij elk optreden in die hoedanigheid **legitimeren**.

Van zodra de betrokken hulpverlener weet heeft van de aanstelling van een vertrouwenspersoon noteert hij **in het dossier** van de minderjarige wie de minderjarige als vertrouwenspersoon heeft aangesteld, of wie de directeur van de jeugdhulpvoorziening of het personeelslid van de toegangspoort als vertrouwenspersoon heeft toegewezen (de vertrouwenspersoon ontvangt dan een attest dat hij moet voorleggen). Op dat moment zou ook moeten **gecontroleerd** worden of deze persoon meerderjarig is en over een model 2 strafregister beschikt. Bij latere contacten kan het dan volstaan dat de vertrouwenspersoon zich als zodanig voorstelt én dat men dit kan controleren in het dossier van de minderjarige.

Aangezien een minderjarige volgens art. 24 DRM **recht heeft op de bijstand door een vertrouwenspersoon**, kan een jeugdhulpverlener de bijstand in principe **niet weigeren wanneer aan de voorwaarden van art. 24 DRM is voldaan**. Wanneer de jeugdhulpverlener het om de een of andere reden niet eens is met de keuze van de minderjarige kan hij alleen proberen om met stevige argumenten de minderjarige te overhalen om een andere keuze te maken. Wanneer de minderjarige echter voet bij stuk houdt, zal men aan de slag moeten met de vertrouwenspersoon die de minderjarige gekozen heeft. (Tenzij er sprake zou zijn van een juridische **noodtoestand** én de betrokken hulpverleners menen dat de integriteit van de minderjarige ernstig gevaar loopt door de gekozen vertrouwenspersoon.)

Het is belangrijk dat minderjarigen zich zo goed mogelijk ondersteund voelen binnen de jeugdhulp. Wanneer een minderjarige door de beperkende voorwaarden van art. 24 DRM moeilijkheden ondervindt om een vertrouwenspersoon te vinden waarbij hij zich goed voelt en daarom graag ondersteuning wenst van een vertrouwensfiguur of **ondersteuningsfiguur die niet aan (al) de voorwaarden van het DRM voldoet**, moet men dit niet noodzakelijk weigeren. Men zal er wel moeten over waken dat deze persoon voldoende matuur is om **discreet** om te kunnen gaan met de vertrouwelijke informatie die hij eventueel te weten komt n.a.v. zijn ondersteuning van de minderjarige. Daarnaast zal deze persoon **niet over dezelfde rechten** beschikken als de vertrouwenspersoon die voorzien wordt door het DRM, denken we maar aan de toegang tot het dossier bij een agogische exceptie of bij een belangenconflict met de ouders van een onbekwame minderjarige,... (zie verder). De jeugdhulpverleners zullen bovendien geen **vertrouwelijke informatie van derden** met de ondersteuningsfiguur mogen bespreken aangezien ze beroepsgeheim hebben (en dit niet kunnen delen met een ondersteuningsfiguur die geen beroepsgeheim heeft). De jeugdhulpverlening kan de ondersteuning door een vertrouwensfiguur die niet aan alle voorwaarden van art. 24 §1 DRM voldoet ten slotte ook **weigeren**. De minderjarige heeft immers enkel **recht** op de bijstand van een vertrouwenspersoon onder de voorwaarden bepaald door art. 24 §1 DRM.

Het DRM voorziet in enkele uitdrukkelijke rechten van de vertrouwenspersoon :

- Art.11§2 DRM bepaalt dat de vertrouwenspersoon toegang heeft tot de gegevens die voor de minderjarige onder de **agogische exceptie** vallen en die voor de minderjarige dus ontoegankelijk zijn omdat het niet in zijn belang is om hier en nu van deze gegevens kennis te nemen. Wanneer er sprake is van een agogische exceptie verwittigt de hulpverlener best actief, naar analogie met de regeling in de Wet Patiëntenrechten, de vertrouwenspersoon hiervan. Zo zal het recht op inzage van de agogische exceptie door de vertrouwenspersoon geen dode letter blijven, en stelt de hulpverlener zich open voor de inbreng van de vertrouwenspersoon.

- Art.22§5 DRM bepaalt dat bij een **belangenconflict** tussen de ouders van een onbekwame minderjarige en de minderjarige, de vertrouwenspersoon het recht op toegang tot het **dossier** van minderjarige in zijn plaats kan uitoefenen. Voor de hulpverlener is het sowieso een aandachtspunt om bij een mogelijk belangenconflict, hetzij tussen de hulpverlening en de minderjarige, hetzij tussen ouders en minderjarige, de rechtspositie van de minderjarige te versterken door de vertrouwenspersoon actief te betrekken bij de situatie. Indien er op dat moment nog geen vertrouwenspersoon zou zijn aangeduid, moet de hulpverlener de minderjarige (nogmaals) uitdrukkelijk wijzen op de mogelijkheid om beroep te doen op een vertrouwenspersoon en hem eventueel ondersteunen in het vinden van een vertrouwenspersoon; of een vertrouwenspersoon laten aanstellen door de directeur van de voorziening (of zijn gemandateerde) of door een medewerker van de toegangspoort wanneer de minderjarige hier zelf niet toe in staat is.

Wat zegt het nieuwe decreet integrale jeugdhulp over het recht op bijstand van een vertrouwenspersoon?

- Art. 31 §2 decreet integrale jeugdhulp benadrukt het belang van de vertrouwenspersoon door te stellen dat de vertrouwenspersoon als **vast aanspreekpunt** fungeert voor de minderjarige doorheen het hele hulpverleningstraject, zolang dit door de minderjarige wenselijk wordt geacht. De vertrouwenspersoon krijgt hierbij het **mandaat** om op elk ogenblik jeugdhulpaanbieders aan te spreken, de belangen van de minderjarige te verdedigen, bemiddeling en overleg op te starten, en de situatie op te volgen. De vertrouwenspersoon zal verder ook steeds **op de hoogte** gebracht worden van beslissingen over de jeugdhulp.

- Zoals gezegd schrapt het nieuwe decreet integrale jeugdhulp van 2013 de voorwaarde dat de vertrouwenspersoon beroepsgeheim moet hebben.

Máár doordat de vertrouwenspersoon zijn medewerking verleent aan de toepassing van het decreet integrale jeugdhulp wordt hij, volgens art. 7 decreet integrale jeugdhulp, wel onderworpen aan de **geheimhoudingsplicht** uit art. 458 Sw., met name aan het **beroepsgeheim**. Hierdoor kan hij vertrouwelijke informatie die hij verneemt n.a.v. zijn optreden als vertrouwenspersoon in principe niet delen met derden.

Oplossing casussen

Een **vertrouwenspersoon** is in de eerste plaats iemand **bij wie je je goed voelt, en waarmee je een vertrouwensband hebt**. Veerle heeft zelf voor haar scoutsleidster gekozen omdat ze haar reeds enige tijd in vertrouwen neemt om haar moeilijke thuissituatie te bespreken. Daarnaast komen natuurlijk nog andere personen uit haar **netwerk** in aanmerking, denken we maar aan een goede vriend, een familielid, een leerkracht, de huisarts, de buurvrouw,... kortom iedereen bij wie Veerle zich op haar gemak voelt en in wie ze vertrouwen heeft. Om op te treden als officiële vertrouwenspersoon binnen de IJH moeten deze personen natuurlijk ook aan de **voorwaarden van art. 24 DRM voldoen**.

Lisa's broer kan enkel optreden als haar **vertrouwenspersoon** wanneer hij zich als dusdanig kan **legitimeren** (en dus aan alle voorwaarden van art. 24 DRM voldoet). In dat geval kan zijn aanwezigheid op het gesprek met de leefgroepbegeleider niet geweigerd worden. Jongeren hebben immers recht op een vertrouwenspersoon wanneer deze aan de voorwaarden van art. 24 DRM voldoet. Wanneer Lisa's broer op het moment van het gesprek bv. minderjarig is, en niet als Lisa's vertrouwenspersoon kan optreden, kan hij enkel aanwezig zijn bij het gesprek (als **ondersteuningsfiguur**) wanneer de leefgroepbegeleider hiermee akkoord gaat. Als ondersteuningsfiguur zal hij wel niet indezelfde mate toegang krijgen tot het dossier van Lisa als een officiële vertrouwenspersoon, én de leefgroepbegeleider kan ook geen vertrouwelijke informatie van derden met hem bespreken omdat hij geen beroepsgeheim heeft.

Peter is **niet verplicht** om een vertrouwenspersoon aan te duiden. Minderjarigen mogen immers **vrij bepalen of** ze een vertrouwenspersoon wensen, en **wie** ze eventueel als vertrouwenspersoon willen (binnen de voorwaarden van art. 24 DRM). Jeugdhulpaanbieders moeten dus zeker niet voor al hun minderjarige cliënten een vertrouwenspersoon voorzien. Slechts heel uitzonderlijk is het aangewezen dat jeugdhulpvoorzieningen wel voorzien in een vertrouwenspersoon voor een minderjarige cliënt. Namelijk wanneer deze minderjarige zelf niet in staat is om een vertrouwenspersoon aan te duiden, én wanneer ouders dit niet kunnen in de plaats van hun minderjarige kind omdat er sprake is van een belangenconflict. Wanneer zich een dergelijke situatie voordoet, kan de jeugdhulpvoorziening (of de toegangspoort) een vertrouwenspersoon aanduiden voor de minderjarige. Wanneer Peter zich op een later moment in zijn hulpverleningstraject bedenkt, **kan hij op eender welk moment toch nog een vertrouwenspersoon aanduiden**.

Auteur : Nele Desmet, Kinderrechtswinkel vzw

Bronnen

- Decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp (DRM), B.S. 4 oktober 2004.
- Decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp (decreet IJH), B.S. 13 september 2013.
- Besluit van de Vlaamse regering van 20 april 2012 betreffende de aanwijzing van een persoon die de minderjarige bijstaat bij de uitoefening van zijn rechten in de integrale jeugdhulp wanneer de minderjarige en zijn ouders tegenstrijdige

belangen hebben en de minderjarige niet in staat is om zelf een vertrouwenspersoon aan te wijzen of niemand het ouderlijk gezag uitoefent, *B.S.* 25 mei 2012.

- Ministerieel besluit van 1 december 2014 betreffende de vaststelling van het model van attest van aanstelling als vertrouwenspersoon voor de minderjarige bij de uitoefening van zijn rechten in de integrale jeugdhulp, *B.S.* 24 december 2014.
- KINDERRECHTSWINKEL, 't Zitemzo. Jeugdrecht... met het recht op bijstand in de integrale jeugdhulp (Informatiefiche voor professionelen)
- KINDERRECHTSWINKEL, Werkmap. 'Aan de slag met het decreet rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp.', Fiche 'recht op bijstand van een vertrouwenspersoon', Brussel, Departement WVG, 2014.
- 2013-01 De bijstandspersoon: small of large? www.jeugdrecht.be
- www.rechtspositie.be